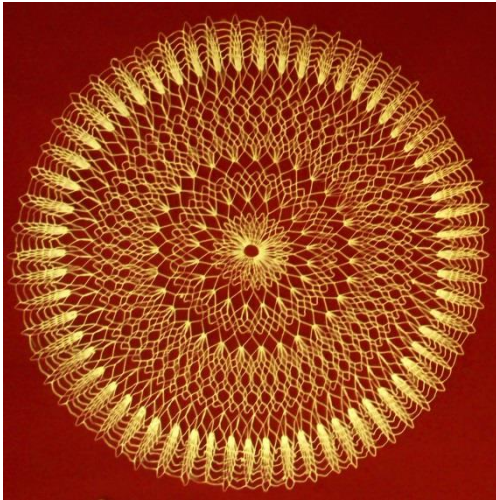


Hódmezővásárhelyi necckészítés



A ma is használatos halászhálók ősi készítési módjához hasonló, de díszítő funkciójú, eredetileg Ázsiából származó csomózott receszipke a reneszánsz korban terjedt el Európában és az akkor kialakulóban levő művészi csipkék előképének tekinthető. Hajhálónak és főkötőnek, viseleti darabok díszítésére, egyházi és mindennapi használati textíliákon egyedileg vagy más kézimunkával kombinálva alkalmazták. A magyar elnevezés az itáliai közvetítésre utal: olaszul rete = háló, magyarosan rece. Mivel leszámolható négyzethálós mintája kiválóan alkalmas a „biblia pauperum” szellemében bibliai események megjelenítésére, elsősorban oltárelő (antependium) és karing készítésére használták az egyháztörténelem során.

A receszipke a kolostorokból és nemesi-főúri udvarokból a polgárság megjelenésével átterjedt a közrendűek ágy- és asztalneműire, és megjelent a polgári öltözködésben is. Hazánkban legszebb példái a 16. századtól a felvidéki ágyelők recebetéteként maradtak fenn. Másik gyakori előfordulásai és jellegzetes típusai az elsősorban az erdélyi szász asszonyok öltözködésében megjelenő receszegélyek és -betétek. E németajkú szászoktól és a több hullámban betelepülő sváboktól vehette át aztán a dél-alföldi régió népe is a Netz = háló, magyarosan „necc” elnevezést a receszipke munkákra.

A 20. század fordulóján egész Európában új reneszánszát élte a receszipke a polgári viseletekben, asztal- és ágyneműkön ill. lakásdíszítő termékeként. Hazánkban az első világháború után új lendületet adott a technikának a kézműves termékek iránt ébredt figyelem, formavilágát pedig a trianoni trauma ellenhatásaként jelentkező népi öltözködési és lakberendezési törekvések újították meg a népművészetből merített motívumok széleskörű alkalmazásával.

Ehhez párosult az a mozgalom, mely a nők foglalkoztatása érdekében különböző új, magyaros ihletésű vert és varrott csipkefajtákat fejlesztett ki: pl. csetneki, halasi, Hunnia-, Móga-, nemesihanyi, Pannónia, szolnoki csipke. Ezzel párhuzamosan megindult a régi receszipke háziipari jellegű előállításának és értékesítésének szervezése. A Dél-Alföldön is erős törekvés volt a munka nélkül tengődő városi szegénység megélhetésének ilyen módon való biztosítására. Korabeli újságcikk szerint: „Ez a kereseti lehetőség 1919-ben honosodott meg Vásárhely leányai és asszonyai között s ... tíz év elmúltával nem mondunk nagyot annak

megállapításával, hogy jelenleg több ezer családnak képezi állandó foglalkozását, megélhetésének becsületes alapját. A recefűzés, háló-, filé-, csipkekészítés, mint kézimunka Magyarország városai között Hódmezővásárhelyen honosodott meg leginkább, utána jönnek Szentes, Orosháza, Makó. S ezzel vége is.”

A város elismert központja volt abban az időben a háziipari necckészítésnek. Kiss Lajos 1943-ban így ír erről A szegény asszony élete c. könyvében: „...a városi lányok, mikor kijárták az iskolát, a kötszövő gyárba mennek. Aki gyárba nem ment, az odahaza neccet kötött. A necckészítés a világháború után 1920 óta van divatban.”

Sajnos a vásárhelyi necckészítés hagyománya a második világháború után megfeneklett. Ennek alapvető oka ideológiai jellegű, de ehhez hozzájárult a női foglalkoztatottság ugrásszerű növekedése, a lakás- és öltözeti kultúra változása és hogy a kézműves termékek szinte megfizethetlenné váltak. Mivel a necc nem került, nem is kerülhetett a támogatott népművészeti értékek kategóriájába, parasztpolgári hagyományként kegyvesztett lett. Egyrészt a polgári ízlésvilág kiszolgálójának tartották, másrészt kárhoztatták egyházhoz köthető alkalmazása folytán is. Ugyanakkor elmaradt – egyébként indokolt – népi hagyományokhoz való visszanyúlással történő megújítása is, ami más kézműves mesterségek és háziipari tevékenységek esetében már az ötvenes években elkezdődött.

A Hódmezővásárhelyi Háziipari Szövetkezetben sem talált apostolára ez az ősi technika, szemben azzal, ahogyan a népi fazekasság hagyományozódott tovább a vásárhelyi kerámiában, vagy ahogyan a szőrhímzéses párnavégek mintái elevenedtek újjá viseleti és használati tárgyakon a szövetkezet úttörő tevékenységének köszönhetően. Az ötvenes évek végéig még folytatódott a bedolgozói rendszerben a necc terítők, vitrázsok, függönyök és szekrénycsíkok készítése. Paraszt- és polgárasszonyok tömegei szerezték meg necceléssel a saját jogú nyugdíjat ebben a háziipari termelési formában.

Az ötvenes évek végétől kikoptak a sorból a kézimunkát még úzó háztartásbeli idős asszonyok és átadták helyüket az alkalmazottként felnövő fiatal nőknek, akik lecserélték a hagyományos bútorokat modern és világos alkalmatosságokra, melyen már nem volt helye a rózsamintás vásárhelyi neccnek... Elfogytak a távoli megrendelések is – mert nem akadt, aki új funkciót adott volna ennek a nagyon munkás ősi kézimunkának. A kézműves termékeket egyébként is egyre megfizethetlenebb tette az élő munka értéke, és ez a magasabb árszintű vert- és varrott csipkéekkel szemben még inkább sújtotta a kevésbé választékos neccet.

Ma ugyan a rececsipke-készítés a csipkekészítő szakoktatás része, de a csipkekészítők legfeljebb kombinációban, más kézimunkával együtt alkalmazzák. Pedig éppen ez adja a vásárhelyi necc egyediségét – városunkban leginkább önálló munkadarabként készítették.